

Σεμινάριο Εθνικής Σχολής Δικαστών: Θεσσαλονίκη, 15 Οκτωβρίου 2018 .

«ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ»

Θέμα Εισήγησης : Σταχυολόγηση των αποφάσεων της ΑΕΠΠ και της νομολογίας των Διοικητικών Δικαστηρίων επί του ΣτΕ επί αυτών.

Εισηγητής : Μιχαήλ Χ. Οικονόμου, Δικηγόρος-Δ.Ν.-Μέλος 5^{ου} Κλιμακίου ΑΕΠΠ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δημιουργία στο στάδιο ανάθεσης των δημοσίων συμβάσεων ενός συστήματος αποτελεσματικής προστασίας, ικανού να προβλέψει και συνάμα να αποτρέψει πραγματικές στρεβλώσεις, που θα μπορούσαν να βλάψουν τα έννομα συμφέροντα των διαγωνιζομένων και των αναθετουσών αρχών και να εκφράσει την επιταγή ταχείας διεκπεραίωσης των διαδικασιών, ώστε η χρονική έκτασή τους να μην υπερβαίνει το αναγκαίο για το συγκεκριμένο κλάδο μέτρο, αποτέλεσε μέλημα και επιδίωξη του νομοθέτη επίλυσης των συγκεκριμένων διαφορών, κατά τον τύπο και την ουσία, υπό το πρίσμα των κανόνων του ημεδαπού και του ενωσιακού δικαίου.

Υπό το φως των διαπιστώσεων αυτών, ο νομοθέτης, αξιοποιώντας και τη διαμορφωμένη σχετική διοικητική και δικαστική εμπειρία, αναμόρφωσε το εθνικό σύστημα παροχής έννομης προστασίας κατά το στάδιο που προηγείται της σύναψης των δημοσίων συμβάσεων¹.

Η ΑΕΠΠ αποτελεί ανεξάρτητη διοικητική αρχή, τα μέλη της οποίας απολαύουν, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας, έχει δε χαρακτήρα συλλογικού διοικητικού οργάνου, το οποίο υπάγεται κατά κλάδον στον Υπουργό Δικαιοσύνης, χωρίς, όμως, να υπόκεινται σε οποιονδήποτε διοικητικό έλεγχο (Σ.Ε. 1662/2009 Ολομ. σκ. 8, 2683/2010 σκ. 4). Ειδικότερα, την ανεξαρτησία της δεν αναιρούν ούτε α) η, κατά κλάδον υπαγωγή της στον Υπουργό Δικαιοσύνης, εφ' όσον η υπαγωγή αυτή δεν έχει την έννοια της αναθέσεως στον εν λόγω Υπουργό οποιουδήποτε διοικητικού ελέγχου ή εποπτείας, ούτε β) η ανάθεση της κίνησης της διαδικασίας διαπιστώσεως ασυμβιβάστων των μελών της Αρχής (και) στον Υπουργό Δικαιοσύνης, δοθέντος ότι στην διαπίστωση των εν λόγω ασυμβιβάστων

¹ Βλ. αντί πολλών Φ. Κατσιγιαννης, Η Αρχή Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών και οι αρμοδιότητές της, ΘΠΔΔ τ.8-9/2018.

προβαίνει, σύμφωνα με την ίδια διάταξη, η ίδια η Αρχή, ούτε, τέλος, γ) αρμοδιότητα του Υπουργού Δικαιοσύνης να ασκεί πειθαρχική αγωγή κατά του Προέδρου και των μελών της Αρχής για παραβάσεις των υποχρεώσεών τους και τούτο διότι για την πειθαρχική ευθύνη των εν λόγω προσώπων κρίνει τελικώς σύμφωνα με το εδάφιο γ' της ως άνω παρ. 3, το Πειθαρχικό Συμβούλιο που συγκροτείται από έναν Αντιπρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως πρόεδρο, έναν Αρεοπαγίτη, έναν Σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου και δύο καθηγητές Α.Ε.Ι. σε γνωστικό αντικείμενο του δικαίου. Αντίστοιχη, άλλωστε, ρύθμιση (για αρμοδιότητα του Υπουργού Δικαιοσύνης να εγείρει πειθαρχική αγωγή) θεσπίζεται από το ίδιο το Σύνταγμα (άρθρο 1 παρ. 1 εδ. β' και 3) και ως προς τους δικαστικούς λειτουργούς, οι οποίοι απολαμβάνουν ευθέως από το Σύνταγμα (άρθρο 87 παρ. 1) λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας. Η παροχή προδικαστικής προστασίας από ένα πραγματικά ανεξάρτητο όργανο, εκτός της σφαίρας επιρροής της εκάστοτε αναθέτουσας αρχής, με υψηλά εχέγγυα θεσμικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, όπως η ΑΕΠΠ, θεραπεύει, καταρχήν, το πρόβλημα της ταύτισης στο πρόσωπο της αναθέτουσας αρχής της ιδιότητας του ελέγχοντος και του ελεγχόμενου, που προκάλεσε η προγενέστερη νομοθετική επιλογή. Με τη σύσταση της ΑΕΠΠ παρέχεται, λοιπόν, η ευκαιρία να αρθούν ενδοδιοικητικά οι αμφισβητήσεις και να διορθωθούν αποτελεσματικά και σε σύντομο χρόνο οι πλημμέλειες που μπορεί να προκύπτουν προκύψουν κατά τη διαδικασία ανάθεσης των δημοσίων συμβάσεων².

A. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΑΕΠΠ.

Τα διάφορα Κλιμάκια της ΑΕΠΠ κατά το έτος 2017 έχουν διαμορφώσει τυπολογία συλλογισμών, τους οποίους ακολουθούν, ώστε να καταλήξουν να διατάσσουν κάθε φορά το καταλληλότερο μέτρο. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση **3/2017 της ΑΕΠΠ**, ο συλλογισμός της οποίας ακολουθήθηκε στη συνέχεια σε πλείστες αποφάσεις της, «Επειδή, εκ των ως άνω διατάξεων και δη πρώτον, εκ του αυτεπαγγέλτου χαρακτήρα της αρμοδιότητας, δεύτερον, της διατύπωσης του όρου 3 “κατάλληλα μέτρα” όπως αυτός περιλαμβάνεται στις ως άνω μνημονευόμενες διατάξεις, καταλείποντας περιθώριο ευχέρειας κρίσης στο Κλιμάκιο με μόνη δέσμευση την “καταλληλότητά” τους ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, τρίτον, της παρ. 2 τόσο του αρ. 366 Ν. 4412/2016 όσο και του αρ. 15 ΠΔ 39/2017, οι οποίες ορίζουν ως τον γνώμονα αυτής της “καταλληλότητας”, την επανόρθωση της εικαζόμενης παραβάσεως και την αποτροπή ζημίας των όποιων θιγόμενων συμφερόντων και τέταρτον, του ότι το άρ. 366 παρ. 2 Ν. 4412/2016 και το άρ. 15 παρ. 2 ΠΔ 39/2017 αναφέρουν ότι τα “μέτρα που αναστέλλουν τη

² Π. Σφηκάκης / Έ. Μπαρογιάννη, ΘΠΔΔ, 10/2018.

διαδικασία ανάθεσης δημόσιας σύμβασης ή την εκτέλεση οποιασδήποτε απόφασης λαμβάνει η αναθέτουσα αρχή” “συμπεριλαμβάνονται” στην έννοια των “καταλλήλων μέτρων”, προκύπτει ότι το αρμόδιο για την εξέταση της Προσφυγής Κλιμάκιο έχει αρμοδιότητα όπως ελευθέρως κατά την κρίση του διαμορφώσει ad hoc τα όποια Προσωρινά Μέτρα επί σκοπώ προστασίας των επαπειλούμενων συμφερόντων του Προσφεύγοντος ή οιοδήποτε τρίτου, χωρίς να δεσμεύεται ως προς το περιεχόμενό τους από το τυχόν ειδικότερο αιτητικό της Προσφυγής. Η εκ της Α.Ε.Π.Π. εξέταση περί λήψης προσωρινών μέτρων διαρθρώνεται σε τέσσερα διαδοχικά στάδια. Πρώτον, πιθανολογείται το τυχόν προδήλως απαράδεκτο ή αβάσιμο της Προσφυγής και η εξ αυτού δικαιολόγηση εφαρμογής του άρ. 15 παρ. 3 ΠΔ 39/2017, ζήτημα που προηγείται προφανώς κάθε περαιτέρω κρίσης περί τυχόν επιβολής προσωρινών μέτρων του άρ. 15 παρ. 1. Μελετώντας τις πρώτες αποφάσεις της ΑΕΠΠ παρατηρούμε ότι η Αρχή προσπαθεί πράγματι να δημιουργήσει μια συμπαγή «νομολογία» σε σειρά ζητημάτων που απασχολούν τόσο τις αναθέτουσες αρχές όσο και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο πεδίο των δημοσίων συμβάσεων. Σταδιακά έχει επίσης την ευκαιρία να εξειδικεύσει το ρόλο της και να οριοθετήσει τις αρμοδιότητές της. Στη συνέχεια παρουσιάζονται ορισμένα πρώτα συμπεράσματα από τις έως σήμερα εκδοθείσες αποφάσεις:

Η καθ’ ύλην αρμοδιότητα της ΑΕΠΠ κρίνεται βάσει της συνολικής εκτιμώμενης αξίας της διακήρυξης ακόμα και αν η προσφυγή αφορά αποκλειστικά τμήμα με αυτοτελή εκτιμώμενη αξία κάτω των ορίων αρμοδιότητάς μόνο κρίσιμο στοιχείο περί την οποία, σύμφωνα και με τα άρθ. 345 παρ. 1 του Ν. 4412/2016 και 1 εδ. α’ του π.δ. 39/2017, είναι η εκτιμώμενη αξία του συνολικού αντικειμένου της εν όλω διαδικασίας ανάθεσης, άρα της διακήρυξης, ασχέτως αν αυτό εν τέλει πραγματοποιηθεί με μία ή περισσότερες συμβάσεις (ζήτημα μελλοντικό και αβέβαιο) και ειδικότερης εκτιμώμενης αξίας εκάστου τμήματος αυτής. Τούτο, δεδομένου εξάλλου ότι η «διαδικασία» κατά τον όρο των ως άνω διατάξεων, παραμένει μία, αδιάσπαστη και ενιαία ακόμη και αν αναλύεται σε επιμέρους τμήματα/ομάδες (βλ. **απόφαση ΑΕΠΠ 17/2017 σκ. 2**)

Η αρμοδιότητα της ΑΕΠΠ, ως διοικητικής αρχής, εξαντλείται στις πράξεις και παραλείψεις στις διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων (σύμφωνα με τα άρθ. 345-346 και 360) και δεν εκτείνεται σε δυνατότητα ακύρωσης, αδρανοποίησης, ευθέως ή παρεμπίπτοντος ελέγχου πράξεων προερχομένων από διοικητικές αρχές άσχετες με τη διαγωνιστική διαδικασία και την αναθέτουσα. Κατά συνέπεια, η ΑΕΠΠ δεσμεύεται από τις πράξεις των λοιπών - εκτός διαγωνιστικής διαδικασίας - αρχών με την προϋπόθεση βεβαίως πως οι πράξεις δεν έχουν ανακληθεί διοικητικώς ούτε έχουν ακυρωθεί δικαστικώς (βλ. **απόφαση ΑΕΠΠ 14/2017 σκ. 11-12**).

Το έννομο συμφέρον πρέπει να είναι άμεσο, προσωπικό και ενεστώς. Όταν ο προσφεύγων δεν συμμετέχει στη διαγωνιστική διαδικασία θα πρέπει να επικαλεσθεί άμεση βλάβη από

συγκεκριμένο όρο της διακήρυξης ο οποίος παραβιάζει, κατά την άποψη του, τις προϋποθέσεις συμμετοχής στο διαγωνισμό, τη διαδικασία επιλογής ή τα εφαρμοστέα για την ανάδειξη του αναδόχου κριτήρια σε βαθμό που να αποκλείει ή να καθιστά ουσιωδώς δυσχερή τη συμμετοχή του στο διαγωνισμό. Ως βλάβη δεν νοείται η απλή επίκληση παρανομίας, κατά τρόπο γενικό και αόριστο, αλλά τα πραγματικά εκείνα περιστατικά, συγκεκριμένα και επαρκώς εξειδικευμένα τα οποία αφορούν τη νομική ή/και πραγματική κατάσταση του προσφεύγοντος και τα οποία είτε αποκλείουν/καθιστούν υπερβολικά δυσχερή τη συμμετοχή του στο διαγωνισμό είτε προδιαγράφουν άμεσα ή έμμεσα το αποτέλεσμα του λόγω αδυναμίας του προσφεύγοντος να εκπληρώσει τις απαιτούμενες προϋποθέσεις (βλ. **αποφάσεις ΑΕΠΠ 2/2017 σκ. 12-14, 6/2017 σκ. 5-6**). Επίσης, διαγωνιζόμενος ο οποίος νομίμως αποκλείεται από διαγωνισμό δεν έχει, κατ' αρχήν, έννομο συμφέρον να αμφισβητήσει τη νομιμότητα της συμμετοχής άλλου διαγωνιζομένου στο ίδιο ή και σε μεταγενέστερο στάδιο δεδομένου ότι με τον αποκλεισμό του καθίσταται, ως προς το διαγωνισμό αυτό, τρίτος (βλ. **απόφαση ΑΕΠΠ 96/2017 σκ. 5**).

Το ελάχιστο παράβολο των εξακοσίων (600) ευρώ (άρθ. 363 παρ. 1 εδ. β') ισχύει και όταν η προσφυγή αφορά τμήμα της διακήρυξης (βλ. **απόφαση ΑΕΠΠ 17/2017 σκ. 1**),

Η διακήρυξη του διαγωνισμού, ως κανονιστική πράξη, δεσμεύει με τους όρους της, τόσο τους τρίτους προς τους οποίους απευθύνεται, όσο και το ίδιο το νομικό πρόσωπο που προκηρύσσει το σχετικό διαγωνισμό το οποίο υποχρεούται μέχρι τέλους της διαδικασίας του διαγωνισμού να εφαρμόζει τα όσα ορίζονται σε αυτή. Η αρχή της δεσμευτικότητας της διακήρυξης κατοχυρώνεται στο ενωσιακό δίκαιο δεδομένου ότι κάθε απόκλιση από τους όρους αυτής αποτελεί παραβίαση της αρχής της ισότητας των διαγωνιζομένων Τυχόν παράβαση ουσιώδους όρου της διακήρυξης, είτε κατά τη διάρκεια του διαγωνισμού, είτε κατά τη συνολολόγηση της σύμβασης που καταρτίζεται μετά τη διενέργεια του διαγωνισμού, είτε κατά το στάδιο της εκτέλεσης αυτής, καθιστά μη νόμιμη τη σχετική διαδικασία και επάγεται ακυρότητα (βλ. **αποφάσεις ΑΕΠΠ 18/2017 σκ. 5, 60/2017 σκ. 13, 66/2017 σκ. 11, 80/2017 σκ. 18-19 και 28 με πολύ ενδιαφέρουσα προσέγγιση στις συνέπειες της αυτοδέσμευσης της Διοίκησης, 114/2017 σκ. 12**).

Όροι με τη διατύπωση «*με ποινή αποκλεισμού...*», «*με ποινή απαραδέκτου οι συμμετέχοντες πρέπει...*» ή άλλη παρόμοια, θεωρούνται ουσιώδεις και συνεπώς οποιαδήποτε απόκλιση της προσφοράς από αυτούς οδηγεί σε απόρριψη της. Το ίδιο αφορά προφανώς και τη συνδρομή τεχνικών προδιαγραφών, οι οποίες προβλέπονται σε κάθε περίπτωση από τη διακήρυξη. Περαιτέρω, γίνεται δεκτό ότι οι τεχνικές προδιαγραφές που τίθενται ως όροι επί ποινή αποκλεισμού από τη διακήρυξη, όπως και τα οικεία δικαιολογητικά, πρέπει να συντρέχουν κατά τον χρόνο περαίωσης της διαδικασίας παραλαβής προσφορών και η διάγνωση της κατά

τον χρόνο εκείνο ελλείψεώς τους συνεπάγεται δέσμια αρμοδιότητα της Επιτροπής Διαγωνισμού να αποκλείσει την παρουσιάζουσα έλλειψη προσφορά. Η αντιμετώπιση των ανωτέρω ζητημάτων συνδέεται με την αρχή της ισότιμης μεταχείρισης των διαγωνιζομένων και της διαφάνειας της διαδικασίας (**βλ. αποφάσεις ΑΕΠΠ 17/2017 σκ. 5, 66/2017 σκ. 11.**, με αναφορά και σε μη απαιτούμενα από τη διακήρυξη δικαιολογητικά).

Η αναθέτουσα αρχή είναι κατ' αρχήν ελεύθερη να διαμορφώνει κατά την κρίση της τους όρους της διακήρυξης, καθορίζοντας τις τεχνικές προδιαγραφές με βάση τις ανάγκες και τη σκοπιμότητα χρήσης. Η θέσπιση με τη διακήρυξη των προδιαγραφών που η αναθέτουσα κρίνει πρόσφορες ή αναγκαίες για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών της δεν παραβιάζει τους κανόνες του ανταγωνισμού εκ μόνου του λόγου ότι συνεπάγεται αδυναμία συμμετοχής στον διαγωνισμό ή καθιστά ουσιωδώς δυσχερή την συμμετοχή σε αυτόν κάποιων διαγωνιζομένων των οποίων τα προϊόντα δεν πληρούν τις προδιαγραφές αυτές δεδομένου ότι από τη φύση τους οι προδιαγραφές περιορίζουν τον κύκλο εκείνων που μπορούν να συμμετάσχουν. Οι τεχνικές προδιαγραφές ελέγχονται ωστόσο ως προς την τήρηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων καθώς και της αρχής της αναλογικότητας [**βλ. αποφάσεις ΑΕΠΠ 7/2017 σκ. 13, 13/2017 σκ. 11, 21/2017 σκ. 20, 53/2017 σκ. 17** με ενδιαφέρουσα επισήμανση ότι απαντήσεις που έχουν δοθεί ως διευκρίνιση όρων της διακήρυξης και δεν έχουν προσβληθεί από τους διαγωνιζόμενους με προδικαστική προσφυγή (και, σε περίπτωση απόρριψής της, με αίτηση ασφαλιστικών μέτρων) εντάσσονται στο κανονιστικό πλαίσιο του διαγωνισμού, συμπληρώνοντας τους σχετικούς όρους της διακήρυξης, **26/2017 σκ. 27, 40/2017 σκ. 11, 44/2017 σκ. 17, 60/2017 σκ. 11, 80/2017 σκ. 12** με όμοια επισήμανση σχετικά με δοθείσες απαντήσεις].

Οι τεχνικές προδιαγραφές της διακήρυξης θα πρέπει να εξασφαλίζουν ισότιμη πρόσβαση των οικονομικών φορέων στη διαδικασία σύναψης της σύμβασης και να μην μειώνουν αδικαιολόγητα τον ανταγωνισμό ακόμη και όταν η υπό εξέταση σύμβαση εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής των σχετικών οδηγιών διότι το ποσό υπολείπεται του κατώτατου ορίου (**βλ. απόφαση ΑΕΠΠ 14/2017 σκ. 14**).

Η αναθέτουσα αρχή δύναται να καθορίζει κριτήρια ποιοτικής επιλογής των διαγωνιζομένων τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν απαιτήσεις σχετικά με τις τεχνικές ικανότητες των οικονομικών φορέων. Τα ειδικότερα κριτήρια που τίθενται πρέπει να είναι αντικειμενικά, ήτοι να αφορούν εξίσου όλους τους ενδιαφερομένους, να δικαιολογούνται από αντικειμενικούς λόγους και να είναι διατυπωμένα κατά τρόπο ώστε να εξυπηρετούν τον σκοπό για τον οποίο τέθηκαν. Ως εκ τούτου, οι σχετικοί περιορισμοί πρέπει να είναι πρόσφοροι για την υλοποίηση του σκοπού που επιδιώκουν και να μην υπερβαίνουν το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού μέτρο, αφού διαφορετικά παρεμποδίζεται δυσανάλογα το άνοιγμα των δημοσίων συμβάσεων

στον ευρύτερο δυνατό ανταγωνισμό, που εντάσσεται στους επιδιωκόμενους από τους κοινοτικούς κανόνες σκοπούς **(βλ. απόφαση ΑΕΠΠ 18/2017 σκ. 5)**.

Ακύρωση μίας ή περισσότερων διατάξεων της διακήρυξης που ρυθμίζουν τις προϋποθέσεις παραδεκτού των προσφορών ή τα κριτήρια υπολογισμού της πλέον συμφέρουσας προσφοράς οδηγεί σε ακύρωση της διακήρυξης στο σύνολό της βάσει των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της διαφάνειας **(βλ. αποφάσεις ΑΕΠΠ 21/2017 σκ. 25, 22/2017 σκ. 28)**.

Η ΑΕΠΠ ορίζει τα μέτρα εκείνα που θεωρεί, κατά την κρίση της, κατάλληλα να επανορθώσουν εικαζόμενη παράβαση ή να αποτρέψουν τη ζημία των θιγόμενων συμφερόντων χωρίς να δεσμεύεται ως προς το περιεχόμενό τους από το αίτημα της προσφυγής. Κατά τη διαμόρφωση της κρίσης της η Αρχή δεν λαμβάνει υπόψη μόνο την τυχόν επαπειλούμενη βλάβη του προσφεύγοντος αλλά τη συνεκτιμά ως προς τα συμφέροντα οποιουδήποτε τρίτου (συμπεριλαμβανομένων των συμφερόντων της αναθέτουσας αρχής), του κύκλου των ενδιαφερόμενων οικονομικών φορέων, των τυχόν τρίτων μετεχόντων στη διαδικασία ή ενδιαφερομένων προς συμμετοχή, όπως και του εν ευρεία εννοία δημοσίου συμφέροντος, ενώ παράλληλα αντιπαραβάλλει σε συνολικό επίπεδο τα οφέλη με τις επιπτώσεις από τη λήψη των προσωρινών μέτρων. Το αντικείμενο της πιθανολόγησης κατά την εξέταση περί ορισμού προσωρινών μέτρων όπως και το κριτήριο χορήγησής τους δεν εξαντλούνται στην παράβαση κανόνα (ενωσιακού ή εθνικού δικαίου) ή την ανεπανόρθωτη ή δυσχερώς επανορθώσιμη βλάβη του προσφεύγοντος αλλά περιλαμβάνουν και τον εντοπισμό μίας απτής και σημαντικής αθροιστικής ζημίας επί των συμφερόντων του συνόλου των εμπλεκόμενων **(βλ. αποφάσεις ΑΕΠΠ 6/2017 σκ. 6, 12/2017 σκ. 9, 8/2017 σκ. 10, 16/2017 σκ. 2, 19/2017 σκ. 2)**.

Η απόφαση λήψης προσωρινών μέτρων δεν θα πρέπει να δημιουργεί ανεπανόρθωτες ή δύσκολα αναστρέψιμες καταστάσεις και για το λόγο αυτό δεν μπορεί να οδηγεί σε πλήρη ικανοποίηση του ασφαλιστέου δικαιώματος. Σκοπός των προσωρινών μέτρων είναι η διασφάλιση των αμφισβητούμενων δικαιωμάτων μέχρι την οριστική κρίση της διαφοράς και ειδικότερα η έως τότε ρύθμιση μιας κατάστασης προς αποτροπή επικείμενου κινδύνου ή ανεπανόρθωτης βλάβης ή ζημίας **(βλ. αποφάσεις ΑΕΠΠ 4/2017, 15/2017 σκ. 5, 33/2017 σκ. 5, Α11/2017 σκ. 6)**.

Η διασφάλιση της πλήρους εφαρμογής των οδηγιών δεν εξαντλείται στην ενσωμάτωση του ενωσιακού δικαίου στο εσωτερικό δίκαιο με κανονιστικές πράξεις (ιδίως προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις και εγκυκλίους) αλλά περιλαμβάνει και την υποχρέωση του κράτους να δημιουργεί σαφές νομικό πλαίσιο στο συγκεκριμένο τομέα το οποίο με τη σειρά του δημιουργεί μια αρκούντως σαφή, ακριβή και διάφανη κατάσταση η οποία επιτρέπει στους ιδιώτες ασκούν αποτελεσματικά τα δικαιώματά τους **(βλ. απόφαση ΑΕΠΠ 13/2017 ιδίως σκ. 12)**.

Η προσκομιδή στο φάκελο της προσφοράς των οριζόμενων δικαιολογητικών πρέπει να πραγματοποιείται με τον περιγραφόμενο σε αυτή τρόπο σύμφωνα με την αρχή της τυπικότητας η οποία διέπει τη συμπλήρωση των εντύπων και τον τρόπο σύνταξης των προσφορών στο πλαίσιο των διαδικασιών διενέργειας δημόσιων διαγωνισμών και η οποία αποσκοπεί στην ύπαρξη διαφάνειας, την αποφυγή του κινδύνου αλλοίωσης των προσφορών και την ανάγκη ευχερούς σύγκρισής τους (βλ. απόφαση ΑΕΠΠ 88/2017 σκ. 19, 26 και 31).

Ένας οικονομικός φορέας δεν μπορεί να αποκλεισθεί από διαδικασία αναθέσεως δημόσιας συμβάσεως παροχής υπηρεσιών επειδή δεν πληροί αφ' εαυτού τις ελάχιστες απαιτούμενες τεχνικές και επαγγελματικές προϋποθέσεις για τη συμμετοχή του αλλά προτίθεται να χρησιμοποιήσει τις ικανότητες και δεξιότητες τρίτων και οι οποίοι τις διαθέτουν και στους οποίους θα προσφύγει εάν του ανατεθεί η σύμβαση. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να αποδείξει στην αναθέτουσα αρχή ότι πράγματι βρίσκονται στη διάθεσή του τα μέσα των φορέων που πρόκειται να χρησιμοποιήσει για την εκτέλεση της σύμβασης. Όταν όρος της διακήρυξης απαιτεί οικονομικοί φορείς, οι οποίοι στηρίζονται στις ικανότητες άλλων φορέων, να συμμετάσχουν με υποβολή προσφοράς ως ενώσεις προσώπων ή κοινοπραξίες, παραβιάζεται ευθέως η ενωσιακή και εθνική νομοθεσία σχετικά με τη «δάνεια εμπειρία». Μια τέτοια πρόβλεψη καταδεικνύει προφανή σύγκυση μεταξύ του σταδίου ελέγχου καταλληλότητας του υποψηφίου με εκείνο της εκτέλεσης της σύμβασης τα οποία όμως αποτελούν αυτοτελείς διαδικασίες και διέπονται από διαφορετικούς κανόνες (βλ. απόφαση ΑΕΠΠ 21/2017 σκ. 16-19).

Ευχέρεια κράτους στο πλαίσιο νομοθετικών διατάξεων (ή κανονιστικών πράξεων ή συμβάσεων εργασίας) να αυτό-οργανώνει την παροχή υπηρεσιών που το αφορούν και με άλλα μέσα εκτός από τις δημόσιες συμβάσεις. Δεν υφίσταται δηλ. υποχρέωση για την παροχή υπηρεσιών από το κράτος μέσω εξωτερικών φορέων (βλ. αποφάσεις ΑΕΠΠ 67/2017 σκ. 3, 79/2017 σκ. 1).

Συναφώς και μέσα στο 2018 αναπτύχθηκε από την ΑΕΠΠ πλούσια «διοικητική νομολογία»³. Ειδικότερα με την ΑΕΠΠ 84/2018 (5ο Κλιμάκιο) εκρίθη ότι «Σε περίπτωση, που έχει απορριφθεί η προσφορά ενός διαγωνιζομένου και, στη συνέχεια, μετά από άσκηση σχετικής προδικαστικής προσφυγής, η προσφορά αυτή κριθεί τελικώς αποδεκτή, κατόπιν αποδοχής της εν λόγω προσφυγής, άλλος διαγωνιζόμενος που επιδιώκει την απόρριψη της προσφοράς του πρώτου διαγωνιζόμενου, έχει τη δυνατότητα, εφόσον επιθυμεί να προβάλει νέο λόγο αποκλεισμού της προσφοράς του ανταγωνιστή του, ο οποίος δεν εξετάστηκε από τα αρμόδια

³ Βλ. ΟΠΔΔ 8-9/2018, περιλήψεις αποφάσεων ΑΕΠΠ, Α. Χριστοδουλάκου..

όργανα της διεξαγωγής του διαγωνισμού, να ασκήσει νέα προδικαστική προσφυγή κατά της πράξης, με την οποία έγινε δεκτή η προδικαστική προσφυγή του συνδιαγωνιζομένου του».

Με την **ΑΕΠΠ 51/2018 (3ο Κλιμάκιο)** εκρίθησαν θέματα αιτιολογίας της προσβαλλόμενης και της Ασαφούς και αντιφατικής συμπληρωματικής αιτιολογίας εκ μέρους της αναθέτουσας αρχής. Επίσης κατέστη σαφές ότι κατά την επίκληση δυνητ λόγων αποκλεισμού επιβάλλεται η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας και αποκλεισμός για ελάσσονες παρατυπίες μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, εκτός αν γεννώνται αμφιβολίες ως προς την αξιοπιστία του οικονομικού φορέα λόγω επαναλαμβανόμενων ελάσσονων παρατυπιών. Ο νόμος δεν καθορίζει με σαφήνεια τις προϋποθέσεις χαρακτηρισμού ως «σοβαρών» των ψευδών δηλώσεων, αλλά αυτές θα πρέπει να κρίνονται *ad hoc*, λαμβάνοντας υπόψη το βαθμό υπαιτιότητας, τις επιπτώσεις, καθώς και τυχόν επαναλαμβανόμενη τέλεση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς. Η υποβολή ψευδών δηλώσεων δύναται να αποτελέσει λόγο αποκλεισμού του υποψηφίου, εφόσον, κατά την αιτιολογημένη κρίση της αναθέτουσας αρχής, επηρεάζεται εξ αυτών η φερεγγυότητα και αξιοπιστία αυτού. Ενιαίο Ευρωπαϊκό Έγγραφο Σύμβασης (ΕΕΕΣ). Ακόμη και τελεσίδικη κρίση περί ένοχης για ψευδείς δηλώσεις σε προηγούμενη διαδικασία ανάθεσης δεν συνεπάγεται αυτόματο αποκλεισμό από την επίμαχη διαγωνιστική διαδικασία. Υποχρεώσεις της αναθέτουσας σε περίπτωση συνδρομής δυνητικών λόγων αποκλεισμού. Μη τήρησή τους από την αναθέτουσα αρχή. Η επιβολή συμβατικής ποινής (ποινικής ρήτρας) στο πλαίσιο έτερης σύμβασης προμήθειας δεν στοιχειοθετεί εν προκειμένω τον κρίσιμο λόγο αποκλεισμού. Η προσφεύγουσα εταιρία ορθώς συμπλήρωσε το ΕΕΕΣ, δεδομένου ότι δεν έχει αποκλειστεί από τις έτερες διαδικασίες ανάθεσης, αλλά εκκρεμεί η έκδοση σχετικών δικαστικών αποφάσεων. Δεκτή η προσφυγή».

Με την **ΑΕΠΠ 28/2018 (6ο Κλιμάκιο)** εκρίθη ότι «δεν δύναται η ΑΕΠΠ να αξιολογεί το πρώτον πληροφορίες και έγγραφα τα οποία δεν υποβλήθηκαν με την προσφορά. Η ΑΕΠΠ δεν διαθέτει την εκ του νόμου αποκλειστικώς στην αναθέτουσα αρχή παρεχόμενη διακριτική ευχέρεια του άρθρου 102 Ν 4412/2016, ακόμη και για επουσιώδη έλλειψη». Επίσης με την ίδια απόφαση διελήφθη ότι «Κρίσιμος χρόνος συνδρομής αυτών και προσκόμισης οικείων δικαιολογητικών. Αρχή τυπικότητας, ισότιμης μεταχείρισης και διαφάνειας. Δεν είναι δυνατή η μετά το χρόνο υποβολής της προσφοράς προσκόμιση νέων κρίσιμων στοιχείων και η λήψη υπόψη προσόντος η συνδρομή του οποίου δεν αποδείχτηκε έως τότε και ότι αλυσιτελώς προβάλλεται η μη επέλευση βλάβης και ότι το προϊόν πληροί τις τεχνικές προδιαγραφές παρόλο που αυτές δεν δηλώθηκαν. Δεν είναι δυνατή η κάλυψη έλλειψης και δη ουσιώδους με «δανεισμό» στοιχείων από την προσφορά έτερου επιμελούς διαγωνιζόμενου. Δεν δύναται η ΑΕΠΠ να αξιολογεί το πρώτον πληροφορίες και έγγραφα, τα οποία δεν υποβλήθηκαν με την προσφορά».

Με τις 418,613/2018 αποφάσεις της ΑΕΠΠ εκρίθη ότι «Επειδή, ωστόσο, όταν η αναθέτουσα αρχή, όπως εν προκειμένω, κατά τη συμπλήρωση (Αριθμός Απόφασης 456 και 457/2018 Αποφάσεις του VI Τμήματος του Ελεγκτικού Συνεδρίου βλ. μειοψηφία), είναι αναγκαίο, εκτός της ειδικής αιτιολόγησης στα έγγραφα της σύμβασης και της αναλογικότητας των απαιτήσεων αυτών, να ζητηθεί και η προηγούμενη γνώμη του Υπουργού Υποδομών Μεταφορών και Δικτύων, ύστερα από γνώμη του Τμήματος Κατασκευών του Συμβουλίου Δημόσιων Έργων της Γενικής Γραμματείας Υποδομών, σύμφωνα με τις διατάξεις του τελευταίου εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 76 του Ν. 4412/2016. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές ο αρμόδιος Υπουργός θα εκτιμήσει αν ενδείκνυται από το είδος ή την πολυπλοκότητα του προς ανάθεση έργου η προσθήκη των στη διακήρυξη επιπλέον απαιτήσεων αυτών. Τούτο άλλωστε προκύπτει και από το παλαιότερα ισχύον Πρότυπο Τεύχος διακήρυξης (ΦΕΚ Β' 4269/2016), που όμως δεν διαφοροποιείτο στην συμπλήρωση των σημείων 22.Γ και 22.Δ του ισχύοντος πρότυπου τεύχους, σχετικά με τις απαιτήσεις οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας, καθώς και τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας, όπου όσον αφορά στις προϋποθέσεις για την συμπλήρωση των κενών των άρθρων 22Γ και 22Δ του τεύχους, γίνεται παραπομπή (βλ. υποσημειώσεις 55 και 56) στις εκδοθείσες από την Ε.Α.Α.ΔΗ.ΣΥ. σχετικές κατευθυντήριες οδηγίες. Σε αυτές προβλέπεται σαφώς ως μέτρο των προσθέτων όρων χρηματοοικονομικής και τεχνικής επάρκειας οι απαιτήσεις της αντίστοιχης τάξης του Μ.Ε.ΕΠ. (βλ. Κατευθυντήρια Οδηγία Ε.Α.Α.ΔΗ.ΣΥ. 18 - Απόφαση 183/2016, σελ. 38-39). Συνακόλουθα, μη νομίμως η αναθέτουσα αρχή έθεσε τους όρους των άρθρων 22Γβ και 22Δα (ii) της προσβαλλόμενης διακήρυξης, στο μέτρο που αξιώνουν οικονομική και χρηματοοικονομική επάρκεια και τεχνική και επαγγελματική ικανότητα πέραν των ελαχίστων προβλεπομένων για την κατάταξη στην αντίστοιχη πρώην καλούμενη, (4η), τάξη στην καλούμενη κατηγορία (οδοποιία) του Μ.Ε.ΕΠ. για το υπό δημοπράτηση έργο, σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις του ν. 3669/2008, χωρίς προηγούμενη γνώμη του Υπουργού Υποδομών Μεταφορών και Δικτύων, ύστερα από γνώμη του Τμήματος Κατασκευών του Συμβουλίου Δημόσιων Έργων της Γενικής Γραμματείας Υποδομών, σύμφωνα με τις διατάξεις του τελευταίου εδαφίου της παρ. 2 του άρθρου 76 του Ν. 4412/2016 και πρέπει και για τον λόγο αυτό να ακυρωθούν.

B. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΑΕΠΠ.

Ο οριστικός χαρακτήρας της δικαστικής προστασίας, ακόμη κι όταν αυτή είναι πλήρης, δεν επαρκεί πολλές φορές από μόνη της για να διασφαλίσει την εκ μέρους των δικαιούχων της, αποδοτική ικανοποίηση των δικαιωμάτων εκείνων, που τους αναγνωρίζει η ενίοτε έννομη τάξη, στα πλαίσια της οποίας αυτά γεννώνται. Σε πολλές περιπτώσεις έτσι, η έκδοση της απόφασης επί της ουσίας, ακόμη κι όταν δικαιώνει το υποκείμενο του δικαιώματος, δεν είναι δυνατόν να προσδώσει στη δικαστική αυτή προστασία περιεχόμενο ολοκληρωμένο, καθώς

ορισμένες συγκυρίες ή νομικά κενά καθιστούν τη δικαίωση αυτή χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο. Είναι ευνόητο εξάλλου ότι ένα ουσιαστικό δικαίωμα χωρίς αποτελεσματική δικαστική προστασία δεν έχει κανένα περιεχόμενο, η δε διάταξη που το παρέχει αποτελεί γράμμα κενό. Ως εκ τούτου η σημασία της προσωρινής προστασίας για την έννομη προστασία του ιδιώτη είναι προφανής υπό τις σημερινές συνθήκες απονομής της δικαιοσύνης στο πλαίσιο ιδίως της διοικητικής δίκης, όπου πρωτανεύει η φροντίδα για τη διαφύλαξη του δημοσίου συμφέροντος. Για το ελληνικό διοικητικό δίκαιο η πραγμάτωση του δικαιώματος αυτού παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφενός εξαιτίας του γεγονότος ότι η άσκηση ενδίκων βοηθημάτων δεν συνεπιφέρει την αναστολή της εκτέλεσης των προσβαλλόμενων πράξεων, λόγω του τεκμηρίου της νομιμότητας και της αρχής της βασικής ισχύος των διοικητικών πράξεων. Πράγματι, υπό το προγενέστερο καθεστώς του ν. 3886/2010 και από τη μελέτη της σχετικής νομολογίας της Επιτροπής Αναστολών συνάγεται ότι όταν έχουν προβληθεί στην Αναθέτουσα Αρχή «ουσιώδεις και συγκεκριμένοι ισχυρισμοί», οι οποίοι «έχρηζαν ... ως εκ τούτου αιτιολογημένης απάντησης», «η αντιμετώπισή τους... προϋποθέτει ουσιαστική έρευνα και εκτίμηση από τη Διοίκηση των στοιχείων της προσφοράς ...η οποία δεν μπορεί να γίνει το πρώτον από την Επιτροπή Αναστολών»⁴. Δεδομένου ότι το δικαστήριο δεν μπορεί το ίδιο να εξετάσει κατ' ουσία τις ουσιώδεις τεχνικού χαρακτήρα αιτιάσεις που υποβλήθηκαν στην αναθέτουσα αρχή στα πλαίσια της προδικαστικής προσφυγής, εάν αυτές παρέμειναν αναπάντητες, πιθανολογεί σοβαρά ότι μη νόμιμα απορρίφθηκαν σιωπηρά⁵. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή Αναστολών ερευνά τους λόγους της αίτησης ασφαλιστικών μέτρων που δεν σχετίζονται προς τεχνικά ή μη εκκαθαρισμένα, κατά το πραγματικό τους μέρος, ζητήματα, παρόλο που δεν έχουν

⁴ ΣτΕ ΕΑ 873, 602/2010

⁵ Φ. Αρναούτογλου, Η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων του Ν 3886/2010, ό.π., σ. 210. Για την έννοια της πιθανολόγησης, ως μειωμένου βαθμού δικανικής πεποίθησης ως προς την παράβαση, που δεν ασκεί εν προκειμένω επιρροή, βλ. ιδίως Χ. Γεραρή, Η προσωρινή προστασία στα δημόσια έργα, τις προμήθειες και τις υπηρεσίες (Ν 2522/1997), ό.π., σ. 41, και Κ. Ρέμελη, Η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον του ΣτΕ (Ν 2522/1997), ό.π., σ.241-276. Θα πρέπει, πάντως, να τονισθεί ότι η πιθανολόγηση αφορά αποκλειστικά τον βαθμό δικανικής πεποίθησης ως προς την παρανομία, και όχι διαβάθμιση της παρανομίας, δηλαδή ποιοτική ή ποσοτική κατηγοριοποίηση της παρανομίας, διάκριση των παραβάσεων σε ουσιώδεις και επουσιώδεις. Ειδικότερα, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η δικονομική οδηγία και οι διατάξεις μεταφοράς της στο εθνικό δίκαιο αναθέτουν στον δικαστή των ασφαλιστικών μέτρων «αυτοτελή» και «αντικειμενική» δικαιοδοτική κρίση σχετικά με τη νομιμότητα της προσβαλλόμενης πράξης, χωρίς πιθανολογήσεις της βασιμότητας του κυρίου ενδίκου βοηθήματος και χωρίς διαβαθμίσεις νομιμότητας (βλ. αναλυτικά Κ. Ρέμελη, Η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον του ΣτΕ, ό.π., σ. 264 επ.). Βλ. επίσης σχετικά Ε. Πρεβεδούρου, Η έκταση του ελέγχου του δικαστή των ασφαλιστικών μέτρων κατά τον Ν 3886/2010 (γνωμ.), ΘΠΔΔ, 11/2012.

εξετασθεί από την Αναθέτουσα Αρχή⁶. Για παράδειγμα, όταν οι λόγοι αυτοί ανάγονται σε αμιγώς νομικό ζήτημα, όπως στην έννοια ενός όρου της διακήρυξης, το δικαστήριο των ασφαλιστικών μέτρων μπορεί να κρίνει πρωτοτύπως⁷. Όταν, όμως, οι λόγοι της αίτησης ασφαλιστικών μέτρων ανάγονται προεχόντως σε τεχνικής φύσης ζητήματα, που, ως εκ της φύσης τους, χρήζουν απάντησης από τη Διοίκηση, η υπόθεση δεν είναι εκκαθαρισμένη κατά το πραγματικό της μέρος και η Επιτροπή Αναστολών δεν μπορεί να τους εξετάσει πρωτοτύπως⁸. Στην περίπτωση αυτή δέχεται την αίτηση και αναστέλλει την εκτέλεση της πράξης προκειμένου οι σχετικοί ισχυρισμοί να απαντηθούν από την αναθέτουσα αρχή⁹.

Η οριοθέτηση της αρμοδιότητας της ΑΕΠΠ δια της ΣΤΕ ΕΑ 54/2018.

Η εν λόγω απόφαση παρουσιάζει ενδιαφέρον, διότι είναι η πρώτη που ασχολείται 54/2018 με την οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Αρχής Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών (ΑΕΠΠ). Όπως αναφέρθηκε εισαγωγικά, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχολιαζόμενη απόφαση ως προς το ζήτημα της οριοθέτησης των αρμοδιοτήτων της ΑΕΠΠ. Όπως προβλέπουν οι διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 367 του Ν 4412/2016, σε περίπτωση αποδοχής της προδικαστικής προσφυγής, η ΑΕΠΠ ακυρώνει την προσβαλλόμενη πράξη της αναθέτουσας αρχής ή την επίδικη παράλειψη και αναπέμπει την υπόθεση στην αναθέτουσα αρχή, προκειμένου η τελευταία να προβεί στην οφειλόμενη ενέργεια, συμμορφούμενη με την απόφαση της ΑΕΠΠ. Η Αρχή, σύμφωνα με την κρίση του Δικαστηρίου, δεν έχει εξουσία ούτε να τροποποιήσει την προσβαλλόμενη πράξη ούτε να προβεί η ίδια στην οφειλόμενη ενέργεια καθ' υποκατάσταση της αναθέτουσας αρχής. Ειδικότερα δε, σε περίπτωση παράλειψης της αναθέτουσας η ΑΕΠΠ δεν μπορεί ούτε να συμπληρώσει τη διακήρυξη, ούτε να θεωρήσει τον όρο της διακήρυξης ως αναδρομικώς γεγραμμένο και συμπεριληφθέντα στη διακήρυξη και εν συνεχεία να διατάξει την συνέχιση της διαδικασίας με το ούτως αναμορφωθέν κανονιστικό πλαίσιο. Η σχολιαζόμενη απόφαση τονίζει ότι τα ανωτέρω ισχύουν ακόμα και αν, σε περίπτωση επαναδιακήρυξης ενός διαγωνισμού, ο επίμαχος όρος, ο οποίος οδήγησε στην ακύρωση, βρισκόταν ήδη στην πρώτη διακήρυξη του διαγωνισμού. Με άλλα λόγια, το γεγονός ότι σύμφωνα με τη (νεότερη) απόφαση της ΑΕΠΠ η αρχική διακήρυξη ήταν ουσιαστικά νόμιμη ως προς τον επίμαχο όρο δεν νομιμοποιεί την Αρχή να τον επαναφέρει και διατάξει τη συνέχιση της διαδικασίας, ωσάν ο όρος να υπήρχε εξ αρχής. Η κρίση αυτή της Επιτροπής

⁶ ΣτΕ ΕΑ 477/2009, 430/2005, 839/2003, 285/2002.

⁷ ΣτΕ ΕΑ 477/2009, 1227, 1029, 744, 689, 589, 508/2007.

⁸ ΣτΕ ΕΑ 477/2009, 1227, 1029, 744, 689, 589, 508/2007.

⁹ Φ. Αρναούτογλου, Η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων του Ν 3886/2010, ό.π., αρ. περ. 384, σ. 214, με πλούσιες νομολογιακές παραπομπές.

Αναστολών βασίζεται στην πάγια εθνική και ενωσιακή νομολογία, σύμφωνα με την οποία η διοίκηση, σε περίπτωση που θεωρεί ότι ένας όρος της διακήρυξης αντιβαίνει σε κανόνα υπέρτερης τυπικής ισχύος, δεν μπορεί να τον παραμερίσει ως ανίσχυρο και να εφαρμόσει άλλον, διαφορετικού περιεχομένου κανόνα. Αντίθετα η διοίκηση δεσμεύεται από τους κανόνες που θέτει η διακήρυξη του διαγωνισμού και δεν μπορεί να επιλέξει ανάδοχο εφαρμόζοντας κανόνα, ο οποίος είναι αντίθετος με το πλαίσιο που έχει θέσει η διακήρυξη. Συνεπεία τούτων η διοίκηση μόνο σε ευθύ έλεγχο της διακήρυξης μπορεί να προβεί και αν κρίνει ότι ένας ή περισσότεροι όροι αυτής είναι μη νόμιμοι ή δεν μπορούν να εφαρμοστούν για οποιοδήποτε λόγο, ανακαλεί την διακήρυξη και ματαιώνει το διαγωνισμό. Εξάλλου ενδεχόμενη τροποποίηση από την αναθέτουσα αρχή αλλά και από την ΑΕΠΠ του περιεχόμενου των βασικών όρων του διαγωνισμού, ενόσω η διαγωνιστική διαδικασία είναι σε εξέλιξη, και στους οποίους (όρους) έχουν καλόπιστα στηριχθεί οι ενδιαφερόμενοι οικονομικοί φορείς για να αποφασίσουν εάν θα υποβάλουν προσφορά έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές της απαγόρευσης των διακρίσεων και της ίσης μεταχείρισης καθώς και την υποχρέωση διαφάνειας που διέπει το δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων. Εντούτοις δεν είναι οποιαδήποτε τροποποίηση της συγγραφής υποχρεώσεων μετά τη δημοσίευση της προκήρυξης του διαγωνισμού, καταρχήν και σε κάθε περίπτωση, μη επιτρεπτή. Η αναθέτουσα αρχή έχει κατ' εξαίρεση τη δυνατότητα διόρθωσης ή συμπλήρωσης των υποχρεώσεων, των οποίων απαιτείται η απλή διευκρίνισή τους ή προς τον σκοπό της διορθώσεως πρόδηλων εκ παραδρομής λαθών, υπό την επιφύλαξη ότι ενημερώνει σχετικά το σύνολο των προσφερόντων. Στο πλαίσιο αυτό, είναι δυνατό να υποστηριχθεί, ότι η ΑΕΠΠ έχει την δυνατότητα να υποδείξει στις αναθέτουσες αρχές διορθώσεις και επισημάνσεις σχετικά με ρήτρες της διακήρυξης που παρουσιάζουν λάθη, αντιφάσεις ή ελλείψεις, οι οποίες εντούτοις είναι κατά την κρίση της Αρχής επουσιώδεις, δυνάμενες να αρθούν μέσω της κατάλληλης ενημέρωσης των υποψηφίων από την αναθέτουσα αρχή, ώστε να μην δικαιολογείται η ματαίωση της ανοιγείσας διαγωνιστικής διαδικασίας. Σε αυτή την περίπτωση, κρίσιμο είναι αν οι διαπιστωθείσες πλημμέλειες της διακήρυξης είναι πράγματι επουσιώδεις. Κατά την άποψή μας, είναι εξαιρετικά σημαντικό να ερμηνεύονται στενά τόσο η κρίση περί του ουσιώδους ή μη της πλημμέλειας της διακήρυξης όσο και η ίδια η δυνατότητα της Αρχής να υποδεικνύει στην αναθέτουσα τις πλημμέλειες αυτές. Και τούτο διότι, η αναγνώριση στην Αρχή αρμοδιότητας πέρα από την ρητή δυνατότητα ακύρωσης της προσβαλλόμενης πράξης και αναπομπής στην αναθέτουσα αρχή ενέχει τον κίνδυνο της σύγχυσης των ορίων των αρμοδιοτήτων της Αρχής και των αναθετουσών αρχών. Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι κατ' εφαρμογή της ανωτέρω κρίσης της Επιτροπής Αναστολών, η ΑΕΠΠ ορθά έκρινε ότι δεν έχει αρμοδιότητα να κηρύξει έκπτωτο προσωρινό ανάδοχο σε περίπτωση αποδοχής της προδικαστικής προσφυγής. Διατυπώνεται η έντονη κριτική ότι με αυτή την νομολογιακή κρίση το ΣτΕ δεσμεύει άκρως περιοριστικώς την ΑΕΠΠ ήτοι διοικητικό όργανο σε μια ες αεί εσφαλμένη κρίση αν αυτή έλαβε χώρα μια φορά. Αντιθέτως, εκρίθη ότι **(57/2018**

ΔΕΦ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΣ), είναι σοβαρά-υποστηρίξιμη η ερμηνευτική εκδοχή ότι σε περίπτωση, όπως η ένδικη, που οικονομικός φορέας, ο οποίος δεν μετείχε στη ματαιωθείσα διαγωνιστική διαδικασία αλλά ενδιαφέρεται να μετάσχει στο νέο, αυτοτελή διαγωνισμό αμφισβητεί, με την άσκηση προδικαστικής προσφυγής ενώπιον της ΑΕΠΠ, όρο της διακήρυξης που έχει τεθεί σε συμφωνία προς την κρίση που διατυπώθηκε από αυτή με προηγούμενη απόφαση της, κατά της οποίας δεν έχει ασκηθεί αίτηση αναστολής και αίτηση ακυρώσεως, η Αρχή δεν στερείται αρμοδιότητας να επανέλθει και να κρίνει εκ νέου το νομικό ζήτημα που κρίθηκε με την προηγούμενη απόφαση της, καθόσον η διατυπωθείσα επί του ζητήματος αυτού κρίση της αποτελεί/και την αιτιολογία για την επιλογή του πληττόμενου όρου της τροποποιημένης διακήρυξης (πρβλ. ΣτΕ 365/2007, ΕπΑνΣτΕ 50/2011, 290/2009). Εξάλλου, σε μία τέτοια περίπτωση δεν τίθεται ζήτημα καταστρατήγησης των διατάξεων των κανόνων των άρθρων 372 παρ. 4 εδ. β και 367 παρ. 1 του ν. 4412/2016, εφόσον ο προσφεύγων ενώπιον της ΑΕΠΠ είναι πρόσωπο το οποίο δεν μετείχε στην προηγούμενη διαγωνιστική διαδικασία (πρβλ. ΕπΑνΣτΕ 54/2018). Επιπρόσθετα, η εν λόγω παραδοχή δεν φαίνεται να αντιστρατεύεται τις διατάξεις των άρθρων 367 παρ. 3 και 4 του ν. 4412/2016, σύμφωνα με τις οποίες οι αναθέτουσες αρχές υποχρεούνται να συμμορφώνονται με τις αποφάσεις της ΑΕΠΠ, οι οποίες υπόκεινται αποκλειστικά στα ένδικα βοηθήματα της αιτήσεως αναστολής και της αιτήσεως ακυρώσεως (άρθρο 372 παρ. 1 ν.4412/2016), καθόσον στην προαναφερόμενη περίπτωση η υποχρέωση συμμόρφωσης της αναθέτουσας αρχής στην απόφαση της ΑΕΠΠ που ακύρωσε όρο της αρχικής διακήρυξης επιβάλλει καταρχήν την ακύρωση/ανάκληση της διακήρυξης και τη ματαίωση του διαγωνισμού και ακολούθως, εφόσον αποφασίζεται η επαναπροκήρυξη του διαγωνισμού, τη δημοσίευση διακήρυξης που δεν περιέχει τον ακυρωθέντα όρο, δεν φθάνει, όμως, μέχρι του σημείου να κάμψει την αρχή της αυτοτέλειας των διαγωνισμών, στερώντας στον πρωτοεμφανιζόμενο οικονομικό φορέα που εκδηλώνει ενδιαφέρον συμμετοχής στο νέο διαγωνισμό το δικαίωμα να αμφισβητήσει τον όρο που έχει τεθεί σε συμμόρφωση προς την απόφαση της ΑΕΠΠ και απαγορεύοντας την τελευταία να τον εξετάσει στα πλαίσια προδικαστικής προσφυγής που ασκήθηκε ενώπιον της διατάξεις που καθορίζουν την κυκλοφορία, τον έλεγχο, την ασφάλεια και τους όρους παραγωγής των φαρμάκων που προορίζονται για ανθρώπινη χρήση, ...» στο άρθρο 2 ότι; «Πα τους σκοπούς της παρούσας υπουργικής απόφασης νοείται ως: 1. Φάρμακο: α) κάθε ουσία ή συνδυασμός ουσιών που εμφανίζεται να έχει θεραπευτικές ή προφυλακτικές ιδιότητες για τις ασθένειες ανθρώπων ή β) κάθε ουσία ή συνδυασμός ουσιών που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ή να χορηγηθεί σε ανθρώπους, με σκοπό είτε να αποκατασταθούν, να διορθωθούν ή να τροποποιηθούν φυσιολογικές λειτουργίες με την άσκηση φαρμακολογικής, ανοσολογικής ή μεταβολικής δράσης, είτε να γίνει ιατρική διάγνωση....», στο άρθρο 3 ότι: « 1. Η παρούσα Υπουργική απόφαση εφαρμόζεται μόνο στα φάρμακα για ανθρώπινη χρήση που προορίζονται να κυκλοφορήσουν στην Ελληνική αγορά

και παράγονται βιομηχανικώς ή για την παραγωγή των οποίων χρησιμοποιείται κάποια βιομηχανική μέθοδος. 2. Σε περίπτωση αμφιβολίας, όταν, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των χαρακτηριστικών του, ένα προϊόν ενδέχεται να εμπίπτει στον ορισμό, του «φαρμάκου» και στον ορισμό προϊόντος που διέπεται από άλλες διατάξεις, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παρούσας υπουργικής απόφασης...» και στο άρθρο 7 ότι: «1. Κανένα φάρμακο δεν δύναται να διατεθεί στην ελληνική αγορά χωρίς άδεια κυκλοφορίας από τον Ε.Ο.Φ., που χορηγείται σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Υπουργικής απόφασης, εκτός αν έχει εκδοθεί άδεια κυκλοφορίας με την κεντρική διαδικασία, σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ 726/2004)...». Επειδή, η αιτούσα προβάλλει ότι η αιτιολογία της προσβαλλόμενης απόφασης της ΑΕΠΠ είναι πλημμελής ως στηριζόμενη αφενός στην εσφαλμένη προϋπόθεση ότι η Αρχή δεσμεύεται από αποφάσεις διοικητικών δικαστηρίων οι οποίες εκδόθηκαν στα πλαίσια παροχής προσωρινής δικαστικής προστασίας και στα πλαίσια άλλων διαδικασιών ανάθεσης, αφετέρου στο εσφαλμένο συμπέρασμα ότι οι σχετικές κρίσεις των εκδοθεισών δικαστικών αποφάσεων θα υιοθετηθούν και σε επίπεδο οριστικής δικαστικής προστασίας. Και ο λόγος, όμως, αυτός της αίτησης δεν πιθανολογείται ως βάσιμος, κατά μεν το πρώτο σκέλος του διότι από την αιτιολογία της προσβαλλόμενης απόφασης προκύπτει ότι η παραπομπή στη διαμορφωθείσα νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων δεν έχει ως έρεισμα τη δεσμευτικότητα των αποφάσεων αυτών, αλλά χρησιμοποιείται, δίκην εργαλείου, για την επίλυση της διαφοράς, όπως, άλλωστε, χρησιμοποιούνται και οι αποφάσεις της ΑΕΠΠ που έκριναν το ίδιο νομικό ζήτημα, κατά δε το δεύτερο σκέλος του διότι η σχετική προσέγγιση - εκτίμηση του Κλιμακίου που εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση δεν φαίνεται να αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της αιτιολογίας στην οποία στηρίζεται διατυπωθείσα κρίση. Ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα απόφαση κυρίως γιατί βάζει στην ερμηνευτική διεκκυστίδα της αυτοτέλειας της διαγωνιστικής διαδικασίας, την δέσμευση της διοίκησης και της ΑΕΠΠ από την προγενέστερη διοικητική και δικαστηριακή νομολογία.

Με την 86/2018 ΕΑ ΣΤΕ το ανώτατο ακυρωτικό, εν προκειμένω, απέρριψε την υπό κρίση αίτηση, λόγω έλλειψης εννόμου συμφέροντος στο πρόσωπο της αιτούσας εταιρίας, επικαλούμενο την πάγια περί πρόκλησης βλάβης νομολογία του, στο πλαίσιο του προϊσχύσαντος νομοθετικού καθεστώτος προσωρινής δικαστικής προστασίας κατά την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων. Η αιτούσα, συγκριμένα, κρίθηκε ότι άσκησε την υπό κρίση αναστολή, άνευ εννόμου συμφέροντος, δεδομένου ότι δεν επικαλέστηκε με τους προ της συζητήσεως της υπόθεσης προβαλλόμενους ισχυρισμούς της, ποια είναι η συγκεκριμένη άμεση βλάβη που υφίσταται από τους πληττόμενους με την προδικαστική προσφυγή της, κανονιστικούς όρους της διακήρυξης.

Με τη 147/2018 ΔεΦΑθ εκρίθη ότι «ο αιτών Δήμος ισχυρίζεται ότι η ανωτέρω κρίση της Α.Ε.Π.Π. δεν είναι νόμιμη, καθόσον με την παράγραφο 2.2.6 της

Διακήρυξης, που παραπέμπει στη διάταξη του άρθρου 103 του ν.4412/2016 και είναι σύμφωνη με τις ρυθμίσεις αυτής, η υποβολή των επίμαχων συμβάσεων δεν απαιτείται κατά την υποβολή των προσφορών από τους διαγωνιζόμενους αλλά κατά την κατακύρωση από τον προσωρινό ανάδοχο και ότι η πρόδηλη παραδρομή του όρου 2.2.9.2 (υποπ. Β. 4) δεν μπορεί να λειτουργήσει σε βάρος των υποψηφίων. Επειδή, από τους όρους των παραγράφων 2.2.6 και 2.2.9.1 της Διακήρυξης, οι οποίοι αναφέρονται στα δικαιολογητικά συμμετοχής που πρέπει να υποβληθούν από όλους τους διαγωνιζόμενους προκαταρκτικώς για την απόδειξη της τεχνικής ικανότητάς τους και, ως τέτοιο, προβλέπουν μόνο το Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης (ΕΕΕΣ), σε συνδυασμό με τον όρο της παραγράφου 3.2 αυτής, ο οποίος αναφέρεται στα δικαιολογητικά κατακύρωσης που πρέπει να υποβληθούν από τον προσωρινό ανάδοχο και σε αυτά περιλαμβάνει όλα τα έγγραφα που περιγράφονται στην παράγραφο 2.2.9.2 ως αποδεικτικά στοιχεία για την πλήρωση των κριτηρίων επιλογής και, συνακόλουθα, και τις συμβάσεις προμηθειών και αντίστοιχες βεβαιώσεις καλής εκτέλεσής τους που κατά την υποπαράγραφο Β4 της παραγράφου αυτής προορίζονται για την απόδειξη της τεχνικής ικανότητας των οικονομικών φορέων, φαίνεται να συνάγεται ότι η κατάθεση των τελευταίων αυτών εγγράφων δεν απαιτείται κατά την υποβολή των προσφορών από όλους τους διαγωνιζόμενους αλλά μόνο κατά το στάδιο της κατακύρωσης από τον προσωρινό ανάδοχο. Η ανωτέρω απαίτηση της Διακήρυξης για την κατάθεση των προοριζόμενων να αποδείξουν την τεχνική επάρκεια του υποψηφίου συμβάσεων προμηθειών και αντίστοιχων βεβαιώσεων καλής εκτέλεσής τους κατά το στάδιο κατακύρωσης, η οποία βρίσκεται σε συμφωνία με τις διατάξεις των άρθρων 79 (περί υποβολής ΕΕΕΣ κατά την υποβολή της προσφοράς) και 103 του ν.4412/2016 (περί κατάθεσης των αποδεικτικών εγγράφων κατά το στάδιο της κατακύρωσης), δεν φαίνεται να αναιρείται από το γεγονός ότι κατά τη γραμματική διατύπωση του οικείου όρου αυτής (υποπαράγραφο Β4 της παραγράφου 2.2.9.2), μετά τη θέσπιση της υποχρέωσης για προσκόμιση των συγκεκριμένων εγγράφων, ως αποδεικτικών στοιχείων, παρεισέφησε η φράση «κατά την υποβολή της δήλωσης». Κατά συνέπεια, η ανωτέρω κρίση της προσβαλλόμενης απόφασης της Α.Ε.Π.Π. δεν φαίνεται να αιτιολογείται νομίμως, ενώ ο σχετικός λόγος της κρινόμενης αίτησης πιθανολογείται σοβαρά ως βάσιμος.

Με την ΣΤΕ ΕΑ 346/2017 εκρίθη ότι «Επειδή, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 372 παρ. 1 εδ. γ' του ν. 4412/2016, λογίζεται ως συμπροσβαλλόμενο με την κρινόμενη αίτηση το πρακτικό 1/18.9.2017 της Επιτροπής της Δ.Ε.Η. περί Αποσφράγισης και Τυπικής Αξιολόγησης Προσφορών του επίδικου διαγωνισμού, κατά του οποίου η αιτούσα άσκησε την απορριφθείσα με την προσβαλλόμενη 115/2.11.2017 απόφαση της ΑΕΠΠ προδικαστική προσφυγή. Κατ' ακολουθίαν, την ιδιότητα του (καθ' ού) διαδίκου στην παρούσα ένδικη διαδικασία έχει (όχι μόνο η ΑΕΠΠ αλλά) και η Δ.Ε.Η. Επειδή η υπό κρίση πρώτη Προδικαστική προσφυγή έχει ασκηθεί με χρήση του τυποποιημένου εντύπου που παρατίθεται στο Παράρτημα Ι, σύμφωνα

με την παρ. 2 του άρθρου 8 του ΠΔ 39/2017 και της παρ. 2 του άρθρου 362 του Ν. 4412/2016, νομίμως υπογεγραμμένη, η δεύτερη προδικαστική προσφυγή δεν έχει ασκηθεί μεν με τη χρήση του τυποποιημένου εντύπου δεν απόσχει δε κατά το ουσιώδες μέρος της από τα προδιατυπωμένα πεδία του τυποποιημένου εντύπου, μεταξύ των οποίων, τουλάχιστον οι πραγματικοί και νομικοί ισχυρισμοί του προσφεύγοντος, περί των πράξεων ή παραλείψεων της αναθέτουσας αρχής που κατά παράβαση νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της εσωτερικής νομοθεσίας του προκάλεσε ή ενδέχεται να του προκαλέσει ζημία, αλλά και σχετικό αίτημα, γεγονός που θεραπεύει την έλλειψη χρήσης αυτού, στο μέτρο που η χρήση του τυποποιημένου εντύπου δεν απαιτείται εκ του νόμου επί ποινή απαραδέκτου ενώ επιπλέον, δεν πλήττεται με τη χρήση του συγκεκριμένου δικογράφου ο δικαιολογητικός σκοπός της ανωτέρω διάταξης που είναι η επιτάχυνση της διαδικασίας, (ΔΕφΚομ 39/2017 η οποία δέχτηκε ότι η χρήση του τυποποιημένου εντύπου δεν αποτελεί ουσιώδη τύπο της διαδικασίας η παραβίαση του οποίου θα οδηγούσε στο απαράδεκτο της προδικαστικής προσφυγής, αφού με σαφήνεια προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση ότι σκοπός της εν λόγω διάταξης είναι η επιτάχυνση της διαδικασίας, ενώ η δυνατότητα πρόβλεψης στον Κανονισμό της ΑΕΠΠ υποχρεωτικής χρήσης τυποποιημένου εντύπου δεν απαγορεύει την υποβολή προδικαστικών προσφυγών περιβαλλόμενων με άλλο τύπο, ΑΕΠΠ 156/2018, Α60/2018, 178/2017, 156/2017, 149/2017, 97/2017, 21/2017) και φέρει νόμιμη ηλεκτρονική υπογραφή, η οποία αντικαθιστά τη χειρόγραφη υπογραφή, παρέχοντας παράλληλα και τα εχέγγυα γνησιότητά της και ως εκ τούτου η έλλειψη ημερομηνίας, χειρόγραφης υπογραφής και σφραγίδας στην δεύτερη υπό κρίση προδικαστική προσφυγή δεν την καθιστούν απαράδεκτη, ως αβάσιμα υποστηρίζει η αναθέτουσα αρχή και η παρεμβαίνουσα.

Με την ΔΕφαΘ 146/2018, σκέψη 5 εκρίθη ότι «Επειδή, ο Δήμος ..., δεν αποτελεί διάδικο στην παρούσα δίκη, αφενός διότι με την κρινόμενη αίτηση δεν προσβάλλεται πράξη οργάνου του και αφετέρου διότι δεν έχει δικαίωμα παρέμβασης στη δίκη που ανοίχθηκε με αυτή αλλά άσκησης αυτοτελούς αίτησης αναστολής κατά της πράξης που πλήττεται με αυτή (κατ' άρθρο 372 παρ.1 εδ.β' του ν.4412/2016), όπως, εξάλλου, ήδη έπραξε (με την κατάθεση της ANM 76/12.2.2018 αίτηση αναστολής). Ενόψει τούτου, η παράσταση του είναι απαράδεκτη.

Με την ΔΕφαΘ. 383/2017 εκρίθη «Υπό τα δεδομένα αυτά, η ανωτέρω 3213/4.9.2017 απόφαση της αναθέτουσας αρχής πιθανολογείται σοβαρά ότι παραβίασε τις προεκτεθείσες διατάξεις, όπως ορθώς κρίθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση της ΑΕΠΠ, έστω με εν μέρει διαφορετική αιτιολογία, τα δε αντιθέτως προβαλλόμενα με την κρινόμενη αίτηση και το επ' αυτής υπόμνημα είναι απορριπτέα ως αβάσιμα.

Με την ΣΤΕ 203/2018 εκρίθη ότι «Ειδικότερα, η απαίτηση ένας οικονομικός φορέας να έχει κύκλο εργασιών τουλάχιστον ίσο με την αξία της υπηρεσίας που αναλαμβάνει σημαίνει,

πρακτικά, ότι ο φορέας αυτός θα είναι σε θέση να ανταποκριθεί, χάριν επιτυχούς εκπληρώσεως των συμβατικών του υποχρεώσεων, στις οικονομικές του υποχρεώσεις και έναντι τρίτων (λ.χ. των προμηθευτών και του προσωπικού του) στο πλαίσιο της αυτής συμβάσεως, χωρίς να υφίσταται κίνδυνος κλονισμού της οικονομικής του φερεγγυότητας (πρβλ. ΕΑ ΣτΕ 312/2007, 812/2009, 1209/2009, 287, 649, 663/2010, 37, 260/2011, 273/2015) και, κατ' επέκταση, αντισυμβατικής του συμπεριφοράς ως προς την παροχή της υπό ανάθεση υπηρεσίας, από τυχόν ανάληψη και εκτέλεση και άλλων υπηρεσιών προς τρίτους, τούτο δε ισχύει, κατά μείζονα λόγο, όταν, ως εν προκειμένω, η διακήρυξη δεν προβλέπει προκαταβολή υπέρ του αναδόχου. Συναφώς, η απαίτηση ένας οικονομικός φορέας να έχει εμπειρία σε παροχή υπηρεσιών ίσης αξίας με την υπό ανάθεση σύμβαση αποτελεί δείκτη τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας πρόσφορο, ο οποίος δεν υπερβαίνει, και δη προδήλως, το αναγκαίο μέτρο, δεδομένου ότι, κατά κοινή πείρα, συμβάσεις μεγαλύτερης αξίας απαιτούν την δέσμευση περισσότερων ανθρωπίνων πόρων και άλλων τεχνικών μέσων για την εκτέλεση τους. Επιπλέον, κατ' άρθρο 2.2.8 της Διακηρύξεως, οι οικονομικοί φορείς δύνανται να στηρίξουν την οικονομική και χρηματοοικονομική του επάρκεια και την τεχνική/επαγγελματική τους ικανότητα σε τρίτους, η ρύθμιση δε αυτή, ιδίως ως προς τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, αποβλέπει στον ευρύτερο δυνατό ανταγωνισμό και στην διευκόλυνση της προσβάσεως των επιχειρήσεων αυτών στις δημόσιες συμβάσεις, ήτοι σε σκοπούς, τους οποίους επιδιώκει η ίδια η οδηγία 2014/24/ΕΕ με συνέπεια να μην τίθεται ζήτημα εκ προοιμίου αποκλεισμού όσων οικονομικών φορέων δεν εκπληρούν αυτοτελώς τις τεθείσες με τους ακυρωθέντες όρους απαιτήσεις. Εξάλλου, σύμφωνα με το άρθρο 2 του Παραρτήματος της 2003/361/ΕΚ Συστάσεως της Επιτροπής της 6.5.2003 «σχετικά με τον ορισμό των πολύ μικρών, των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων» [κοινοποιηθείσα με τον αριθμό Ε (2003) 1422], οι ελάχιστοι ετήσιοι κύκλοι εργασιών κυμαίνονται μεταξύ 2.000.000 ευρώ (για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις) και 50.000.000 ευρώ (για τις μεσαίες επιχειρήσεις), η δε συνολική προϋπολογισθείσα δαπάνη του ενδίκου διαγωνισμού ανέρχεται, κατά τα εκτεθέντα στην σκέψη 4, σε 31.994,874 ευρώ. Αντιθέτως προς τα ανωτέρω, η ΑΕΠΠ έκρινε ότι η κστ' άρθρο 2.2.5 της Διακηρύξεως απαίτηση περί πραγματοποιήσεως από τον ενδιαφερόμενο οικονομικό φορέα κατά τα τρία προηγούμενα του διαγωνισμού έτη γενικού κύκλου εργασιών ανωτέρου του 100% της αξίας (χωρίς ΦΠΑ) κάθε επιμέρους Τμήματος ή αθροίσματος Τμημάτων του συμβατικού αντικειμένου (η προϋπολογισθείσα δαπάνη των οποίων κυμαίνεται από 195.426 ευρώ, για το Τμήμα 1, έως 1.891.233 ευρώ, για το Τμήμα 26) που περιλαμβάνει στην προσφορά του, παρίσταται υπερβολική, «καθώς ήδη ο αυτοτελής προϋπολογισμός καθενός τμήματος είναι αρκούντως υψηλός και το αντικείμενο της σύμβασης αρκούντως εξειδικευμένο ως προς το είδος των υπηρεσιών που παρέχονται και προσδιορισμένο ως προς τη διάρκεια παροχής τους, με αποτέλεσμα ο προσδιορισμός του γενικού ετήσιου κύκλου εργασιών για κάθε μία από τις τελευταίες τρεις διαχειριστικές χρήσεις (2015-2017) σε ποσοστό άνω του 100% της

προϋπολογισθείσας αξίας της σύμβασης, άλλως του αθροίσματος της προϋπολογισθείσας αξίας των επιμέρους τμημάτων της προσφοράς, να διαμορφώνει την οικονομική επάρκεια των διαγωνιζομένων σε ιδιαίτερα υψηλά και δυσανάλογα προς το αντικείμενο της σύμβασης και δη των τμημάτων της επίπεδα", συνεκτιμωμένου και του ότι, εφ' όσον "κάθε διαγωνιζόμενος μπορεί να υποβάλλει προσφορά για ένα ή περισσότερα τμήματα της σύμβασης, η ελάχιστη απαίτηση ο γενικός ετήσιος κύκλος εργασιών των διαγωνιζομένων κατά τη διάρκεια των τριών (3) τελευταίων διαχειριστικών χρήσεων να υπερβαίνει το 100% της προϋπολογισθείσας αξίας της σύμβασης, άλλως του αθροίσματος της αξίας των τμημάτων για τα οποία υποβάλλεται προσφορά, είναι δυσανάλογη του υπό ανάθεση αντικειμένου της σύμβασης και των τμημάτων αυτής, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η αυτοτελής συμμετοχή μικρομεσαίων επιχειρήσεων στον υπόψη διαγωνισμό και να περιορίζεται ο ανταγωνισμός σε βάρος αυτών». Συναφώς, η ΑΕΠΠ, αφού έλαβε υπ' όψιν ότι το αντικείμενο της υπό ανάθεση συμβάσεως είναι αρκούντως εξειδικευμένο, ότι υποδιαιρείται σε 61 τμήματα, καθένα από τα οποία έχει αυτοτελώς υψηλή προϋπολογισθείσα αξία, και ότι οι διαγωνιζόμενοι μπορούν να υποβάλουν την προσφορά για ένα ή περισσότερα τμήματα αυτής, έκρινε, τελικώς, ότι η ελάχιστη απαίτηση που τίθεται με τον όρο 2.2.6. της διακήρυξης παρίσταται ιδιαίτερος υπερβολική και δυσανάλογη με το αντικείμενο της εν λόγω συμβάσεως και των τμημάτων της, εφ' όσον αφ' ενός μεν αφορά στην επιτυχή εκτέλεση συμβάσεων του συγκεκριμένου τύπου με προϋπολογισθείσα αξία τουλάχιστον ίση με το 100% της προϋπολογισθείσας αξίας της συμβάσεως, άλλως του αθροίσματος της προϋπολογισθείσας αξίας των τμημάτων στα οποία αφορά η προσφορά, αφ' ετέρου δε πρέπει να καλύπτεται για κάθε έτος κατά την διάρκεια της τελευταίας τριετίας. Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με την προσβαλλομένη απόφαση της ΑΕΠΠ, συνεκτιμωμένου του ότι η προϋπολογισθείσα αξία κάθε τμήματος της συμβάσεως είναι αρκούντως υψηλή, ο επίμαχος όρος, αναφερόμενος σε προηγούμενες συμβάσεις, οι οποίες προσδιορίζονται σε αξία τουλάχιστον ίση με το 100% της υπό ανάθεση συμβάσεως, άλλως του αθροίσματος των τμημάτων στα οποία αφορά η προσφορά, και όχι σε ποσοστό μικρότερο από το 100% αυτής, θέτει μια ιδιαίτερος υψηλή και δυσανάλογη προς το αντικείμενο της συμβάσεως και των τμημάτων της απαίτηση τεχνικής επάρκειας, η οποία ευνοεί την συμμετοχή περιορισμένου αριθμού διαγωνιζομένων και, πάντως, περιστέλλει την δυνατότητα συμμετοχής μικρομεσαίων επιχειρήσεων που δυσχερώς δύνανται να ανταποκριθούν με ίδια μέσα στην εν λόγω ελάχιστη απαίτηση. Η κρίση, όμως, αυτή της ΑΕΠΠ πιθανολογείται σοβαρώς ότι δεν είναι νόμιμη, ως παραβιάζουσα, κατά τα βασίμως προβαλλόμενα από τον αιτούντα, το άρθρο 58 της οδηγίας 2014/24/ΕΕ και τις αντίστοιχες διατάξεις του άρθρου 75 του ν. 4412/2016.

Με την ΣτΕ ΕΑ 251/2018 εκρίθη ότι «Επειδή, η αιτούσα (επαναλαμβάνοντας τους ισχυρισμούς που προέβαλε με την παρέμβασή της ενώπιον της Α.Ε.Π.Π. επί της προδικαστικής προσφυγής της παρεμβαίνουσας εταιρίας «Α.Ε.Γ.Α. ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ Γ. ΣΙΔΕΡΗΣ Α.Ε.»)

προβάλλει ότι η εν λόγω προδικαστική προσφυγή έπρεπε να απορριφθεί ως απαράδεκτη, διότι συνετάγη κατά παράβαση του άρθρου 8 παρ. 2 του π.δ. 39/2017, χωρίς τη χρήση του τυποποιημένου εντύπου στο σύνολό του, καθόσον το έντυπο του οποίου έγινε χρήση: α) δεν περιέχει το πεδίο 13, ήτοι την υπεύθυνη δήλωση, με την οποία ο προσφεύγων δηλώνει ότι «όλα τα στοιχεία και όλες οι πληροφορίες που περιέχονται στην παρούσα Προσφυγή καθώς και όλα τα επισυνημμένα έγγραφα είναι αληθή και ορθά», και η οποία (δήλωση) αποτελεί, κατά την αιτούσα, υποχρεωτικό και ουσιώδες στοιχείο της προσφυγής, και β) δεν φέρει ημερομηνία σύνταξης, ιδιόγραφη υπογραφή των νομίμων εκπροσώπων της προσφεύγουσας, ονοματεπώνυμο και ιδιότητα αυτών, καθώς και σφραγίδα της εταιρείας. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, η προαναφερθείσα προδικαστική προσφυγή της παρεμβαίνουσας υποβλήθηκε ενώπιον της Α.Ε.Π.Π. ηλεκτρονικά με τη χρήση του τυποποιημένου εντύπου του ως άνω Παραρτήματος Ι, το οποίο περιελάμβανε 12 εκ των 13 προδιατυπωμένων πεδίων αυτού (προφανώς από παραδρομή, στο ως άνω Παράρτημα Ι του π.δ. 39/2017 η αρίθμηση των πεδίων αφορά 11 πεδία αντί του ορθού 13), χωρίς δηλαδή το τελευταίο πεδίο 13 που αναφέρεται στην προαναφερθείσα υπεύθυνη δήλωση του προσφεύγοντος, η οποία, ως εκ τούτου δεν περιελήφθη στην προδικαστική προσφυγή της παρεμβαίνουσας. Το στοιχείο, όμως, αυτό δεν περιλαμβάνεται στο ελάχιστο κατά νόμο περιεχόμενο, το οποίο πρέπει να περιέχει η προδικαστική προσφυγή, ήτοι «τις νομικές και πραγματικές αιτιάσεις που δικαιολογούν το αίτημά της», η έλλειψη των οποίων καθιστά την προσφυγή αόριστη και ανεπίδεκτη ελέγχου από την Α.Ε.Π.Π.· συνεπώς, η παράλειψη αναφοράς της ανωτέρω υπεύθυνης δήλωσης στην προδικαστική προσφυγή της παρεμβαίνουσας δεν καθιστά αυτήν απαράδεκτη. Εξάλλου, το τυποποιημένο έντυπο, το οποίο χρησιμοποίησε η παρεμβαίνουσα για την άσκηση της προσφυγής της, ναι μεν δεν περιείχε τις ενδείξεις του τυποποιημένου εντύπου του ως άνω Παραρτήματος, ήτοι «Ημερομηνία», «Υπογραφή Προσφεύγοντος ή Εκπροσώπου», «Ονοματεπώνυμο», «Ιδιότητα», «Σφραγίδα [Σε περίπτωση νομικού προσώπου]», τα οποία, ως εκ τούτου, δεν συμπληρώθηκαν στο τυποποιημένο έντυπο που χρησιμοποίησε η ανωτέρω παρεμβαίνουσα, η έλλειψη, όμως αυτή, καλύπτεται από τις ψηφιακές υπογραφές των επτά νομίμων εκπροσώπων της και εγγεγραμμένων χρηστών του Συστήματος Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ. (βλ. το πεδίο «Πληροφορίες σχετικά με τους εκπροσώπους του οικονομικού φορέα» του Ε.Ε.Ε.Σ. της παρεμβαίνουσας) και την αντίστοιχη χρονοσήμανση [με σημείωση του ακριβούς χρόνου (ημερομηνίας και ώρας) παραπλεύρως της ψηφιακής υπογραφής].

Contra με τις ως άνω αναφερθείσες 418,613/2018 αποφάσεις της ΑΕΠΠ, εκρίθη με την ΔΕΦΑΘ ΑΝΑΣΤ 334/2018 ότι «Επειδή, εν όψει των ανωτέρω οι επίμαχες διατάξεις της διακήρυξης πιθανολογείται σοβαρά ότι βρίσκονται εντός του πλαισίου των παραπάνω διατάξεων του άρθρου 75 του ν.4412/2016 (άρθρο 372 παρ. 4 ν.4412/2016) και αποβλέπουν στην εξασφάλιση της εκτέλεσης της σύμβασης και στον έλεγχο της αξιοπιστίας των

διαγωνιζομένων, καθόσον οι συγκεκριμένες απαιτήσεις καθορίζονται με βάση τα αναφερόμενα στο πιο πάνω άρθρο κριτήρια στο πλαίσιο τήρησης των αρχών της διαφάνειας και ίσης μεταχείρισης και αποτελούν αντικειμενική ένδειξη ως προς την ύπαρξη οικονομικής επάρκειας και τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας για την καλή εκτέλεση της σύμβασης χωρίς να βαίνουν πέραν αυτού που είναι αναγκαίο προς το σκοπό αυτό. Ειδικότερα η “Ίκανοποιητική Οικονομική και Χρηματοοικονομική επάρκεια” (άρθρο 22Γ) προσδιορίζεται επακριβώς στο άρθρο 23.5 της διακήρυξης, η απαίτηση σχετίζεται και είναι ανάλογη με το αντικείμενο της σύμβασης πληροί δε τους όρους του άρθρου 75 παρ. 3 του ν. 4412/2016, αφού ο επιβαλλόμενος ετήσιος κύκλος εργασιών δεν υπερβαίνει το διπλάσιο της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης και συνεπώς είναι νόμιμη χωρίς να απαιτείται Υ.Α. κατ’ άρθρο 53 παρ. 7 β’ του ίδιου νόμου. Επίσης τα προσόντα που σχετίζονται με τις τεχνικές και επαγγελματικές ικανότητες (22.Δ και 23.6) είναι συναφή ποσοτικά και ποιοτικά με το αντικείμενο της υπό ανάθεση σύμβασης και ανάλογα με το σκοπό της, αλλά και είναι πρόσφορα να οδηγήσουν σε διακρίβωση της τεχνικής ικανότητας των υποψηφίων, τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα δεν πιθανολογούνται σοβαρά ως βάσιμα.

Με την 346/2017 ΔΕΦΑΘ εκρίθη ότι «Απαραίτητη προϋπόθεση για την αποδοχή των λόγων» αυτών είναι οι επίμαχες συμβάσεις πρόσληψης προσωπικού που συνάπτονται βάσει των προσβαλλόμενων πράξεων, μη εμπίπτουσες στην εξαίρεση του άρθρου 10 ζ' του ν.4412/2016, να υπάγονται στις διατάξεις του ως άνω νόμου, ώστε να υπόκεινται οι πράξεις αυτές σε περαιτέρω δικαστικό έλεγχο στο πλαίσιο της παρούσας ειδικής προσωρινής δικαστικής προστασίας της αιτήσεως αναστολής του άρθρου 372 του ν.4412/2016. Εφόσον, όμως, όπως έγινε ήδη δεκτό, κατόπιν μάλιστα και των ανωτέρω προδικαστικών ερωτημάτων, δεν πιθανολογείται σοβαρώς ότι οι ανωτέρω συμβάσεις εργασίας υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 89/665, στο πλαίσιο της παρούσας ειδικής διαδικασίας δεν μπορεί να πιθανολογηθεί σοβαρώς η βασιμότητα των ανωτέρω λόγων της υπό κρίση αιτήσεως. Ακόμη, από την απάντηση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ως άνω προδικαστικά ερωτήματα εξαρτάται και η κρίση περί της αρμοδιότητας της Α.Ε.Π.Π. να εξετάσει την ασκηθείσα από την αιτούσα προδικαστική προσφυγή κατά των πράξεων των οργάνων του καθού Νοσοκομείου. Εξάλλου, ενόψει της απόρριψης, λόγω αναρμοδιότητας, με την προσβαλλόμενη απόφαση της Α.Ε.Π.Π., της προδικαστικής προσφυγής της αιτούσας, η ως άνω απόφαση της Α.Ε.Π.Π. δεν είναι αυτοτελώς δεκτική αναστολής εκτέλεσης, αφού ενδεχόμενη αναστολή εκτέλεσης αυτής δεν θα αναιρούσε την εκτέλεση των συμπροσβαλλόμενων με την αίτηση αναστολής πράξεων των οργάνων του καθ' ού Νοσοκομείου. Κατόπιν αυτών, αποβαίνει αλυσιτελής η εξέταση των λόγων της αιτήσεως αναστολής ως προς την προσβαλλόμενη απόφαση της Α.Ε.Π.Π. Ομοίως απορριπτικές και οι 100,113/2018 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών. Αντιθέτως με τις Ν29/2018 ΔΕΦ ΠΑΤΡΩΝ Ν186/2018 ΔΕΦΑΘ εκρίθη ότι «Επειδή,

ενόψει των ανωτέρω εκτεθέντων, η άμεση εκτέλεση των προσβαλλόμενων πράξεων μπορεί, κατά την πλειοψηφούσα στο Συμβούλιο άποψη, να προκαλέσει πράγματι στην αιτούσα ανεπανόρθωτο ή δυσχερώς επανορθώσιμο βλάβη σε περίπτωση ευδοκιμήσεως της αιτήσεως ακυρώσεως. Η βλάβη αυτή συνίσταται στο ότι με την εξέλιξη και ολοκλήρωση της επίδικου διαδικασίας και την σύναψη των σχετικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, θα δημιουργηθεί πραγματική κατάσταση, χαρακτηριστικά της οποίας αποτελούν αφ' ενός ο πλήρης και εκ των προτέρων αποκλεισμός της επιχειρηματικής δραστηριότητας της αιτούσας στο συγκεκριμένο αντικείμενο και αφ' ετέρου η εξαιρετική δυσχέρεια ανατροπής της πραγματικής αυτής καταστάσεως εκ των υστέρων, δεδομένης και της αποκτήσεως δικαιωμάτων εκ μέρους τρίτων, οι οποίοι θα συμμετάσχουν καλοπίστως στην επίδικο διαδικασία. Πέραν τούτου, την αναστολή εκτελέσεως της προσβαλλομένης πράξεως επιβάλλει η ανάγκη να διασφαλισθεί, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, η αποτελεσματικότητα της παρεχομένης δικαστικής προστασίας στο πλαίσιο της πρότυπης δίκης, η οποία ανοίχθηκε για την επίλυση ζητημάτων γενικότερου ενδιαφέροντος με αντίκτυπο σε ευρύτερο κύκλο προσώπων, μεταξύ των οποίων και το ζήτημα της συνταγματικότητας των διατάξεων του άρθρου 63 του ν. 4430/2016. Εξάλλου, μεταξύ των ζητημάτων για τα οποία υποβλήθησαν προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, είναι και το εάν εθνικές ρυθμίσεις, όπως αυτές του άρθρου 63 του ν. 4430/2016, είναι επιτρεπτές κατά τις αρχές του δικαίου της Ενώσεως περί ίσης μεταχειρίσεως, διαφάνειας και αναλογικότητας, οι οποίες εφαρμόζονται και επί διαδικασιών συνάψεως δημοσίων συμβάσεων που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των σχετικών οδηγιών (πρβλ ΕΑ ΣτΕ 1188/2009, 1197/2007, καθώς και αποφάσεις ΔΕΚ της 23ης.1.2003, C-57/01, σκ. 69 καί της 7ης.12.2000, 0-324/98, σκ. 60). Η ανωτέρω προστασία θα κινδύνευε^ πράγματι, να ματαιωθεί με την δημιουργία στο μεταξύ ευρείας " εκτάσεως και δυσχερώς αναστρέψιμων πραγματικών καταστάσεων, σε περίπτωση που κατά την κύρια δίκη οι διατάξεις του άρθρου 63 του ν. 4430/2016 κρίνονταν αντίθετες προς το προς το Σύνταγμα ή και προς το δίκαιο της Ενώσεως. Τέλος, από τα στοιχεία του φακέλου δεν πιθανολογείται, κατά την πλειοψηφούσα κρίση του Δικαστηρίου εν συμβουλίω, ενόψει και όσων προεκτέθησαν, αδυναμία παροχής των επίδικων υπηρεσιών προς το Νοσοκομείο με άλλα νόμιμα μέσα, ικανά να εξασφαλίσουν την προσωρινή κάλυψη των αναγκών του έως την έκδοση οριστικής αποφάσεως για την αίτηση ακυρώσεως, ώστε να επιβάλλεται για λόγους υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος η απόρριψη της κρινομένης αιτήσεως (πρβλ. Ε.Α. ΣτΕ 34, 85/2017, 205/2016).

Με τις αποφάσεις του Διοικητικού Εφετείου Λάρισας Ν46/2018 και 133/2018 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, εκρίθη ότι δεν είναι δεκτή η συμπλήρωση Παραβόλου καθώς συνιστά όρο του παραδεκτού.

Συναφώς, ως προς το θέμα της αυτοτέλειας των διαγωνιστικών διαδικασιών με την υπ' **αριθμ. 1916/2018 ΔΕΦΑΘ**, εκρίθη ότι «Επειδή, αλυσιτελώς επικαλείται η αιτούσα την 8/2018 εκρίθη απόφαση της Α.Ε.Π.Π., προβάλλοντας ότι, αντιθέτως προς την 52/2018 απόφαση, κρίθηκε με αυτήν, στα πλαίσια άλλης διαγωνιστικής διαδικασίας, επί προδικαστικής προσφυγής που είχε ασκήσει η ίδια κατά πράξης του Δήμου Πειραιά ως αναθέτουσας αρχής, πως το επίσης υποβληθέν πιστοποιητικό ISO 22000:2005 που αφορούσε την «εμπορία, αποθήκευση και διανομή τυποποιημένων προϊόντων, τροφίμων και ποτών», κάλυπτε και το υπό προμήθεια προϊόν, όπως συνάγεται «ιδιαίτερα από τη γραμματική ερμηνεία του αναγραφόμενου πεδίου εφαρμογής ...» και, «υποστηρίζεται και από την από 19-4-2017 βεβαίωση του φορέα πιστοποίησης ...». Και τούτο, προεχόντως, ενόψει της αρχής της αυτοτέλειας των διαγωνισμών (πρβλ. ΣτΕ 7/2013 σκ.6, 4299/2009 σκ.3). Απόφαση που θέτει θέματα προβληματισμού περί της ενότητας της νομολογίας της ΑΕΠΠ και την προστασία του διοικουμένου έναντι των αποφάσεων της ΑΕΠΠ και των δικαστηρίων. Ιδιαίτερος σημαντική κρίση και δη όχι σε επίπεδο προσωρινής προστασίας καθώς η νομολογία ακουμπά το θέμα της ενδεχόμενης διάστασης της νομολογίας της ΑΕΠΠ καθώς έκρινε ότι η αρχής της αυτοτέλειας των διαγωνισμών (πρβλ. ΣτΕ 7/2013 σκ.6, 4299/2009 σκ.3), δεν επιτρέπει δικονομικά στον αιτών ενώπιον των Δικαστηρίων να επικαλεστεί την ύπαρξη διαφορετικών κρίσεων εκ μέρους της ΑΕΠΠ επί συναφών νομικών και πραγματικών περιπτώσεων.

Συμπεράσματα

Τα πρώτα δείγματα γραφής της ΑΕΠΠ ενός οργάνου με πρωτόφαντα χαρακτηριστικά για την εσωτερική έννομη τάξη είναι σαφώς θετικά δεδομένου και του αυξημένου όγκου των προσφυγών που εξετάστηκαν¹⁰. Η ρητή πρόβλεψη του εθνικού νομοθέτη, ότι οι αποφάσεις της ΑΕΠΠ, ως διοικητικές πράξεις, ανεξάρτητες μεν, αλλά αμιγώς διοικητικής Αρχής και όχι ενός έστω και οιονεί δικαιοδοτικού οργάνου¹¹, υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο συνιστά την εγγύηση της συνταγματικότητας της. Οι κρίσεις που διατυπώνονται είναι στην πλειοψηφία τους τεκμηριωμένες με στοχευμένες αναφορές στη νομολογία του ΔΕΕ καθώς και των εθνικών δικαστηρίων. Διαφαίνεται επίσης ομοιόμορφη αντιμετώπιση καιρίων ζητημάτων, όπως ενδεικτικά η διαπίστωση εννόμου συμφέροντος, οι προϋποθέσεις διαμόρφωσης από τις αναθέτουσες αρχές των όρων της διακήρυξης/τεχνικών προδιαγραφών/κριτηρίων ποιοτικής επιλογής, ο χαρακτήρας του όρου «κατάλληλα μέτρα», η εξειδίκευση των αρχών της ισότιμης μεταχείρισης, της τυπικότητας και της διαφάνειας και οι συνέπειες της λήψης προσωρινών μέτρων. Ωστόσο, θα είναι ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε την εξέλιξη αυτής της

¹⁰ Ήδη περί τις 1000 τους πρώτους 10 μήνες του 2018.

¹¹ Αθ. Τσιρώνας, Η νομική φύση της Αρχής Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών του Ν 4412/2016, ΝΟΔΕΠΕ, 2017,5.

«νομολογίας» ιδίως μάλιστα σε σχέση με την αντιμετώπιση των αποφάσεων της Αρχής από τα Διοικητικά Δικαστήρια. Ιδιαίτερος σημαντικό γεγονός συνιστά και η σύσταση της Επταμελούς Αυξημένης Σύνθεσης της ΑΕΠΠ η οποία ήδη έχει εκδώσει τις πρώτες 5 αποφάσεις της και θα ασχοληθεί με ιδιαίτερης σημασίας υποθέσεις. Μένει, λοιπόν, να αξιολογηθούν περαιτέρω, σε βάθος χρόνου, τα αποτελέσματα του σημαντικού έργου της Αρχής, μέσω του δικαστικού ελέγχου των αποφάσεών της από τα αρμόδια κατά περίπτωση διοικητικά δικαστήρια, προς το σκοπό ενοποίησης της εσωτερικής νομολογίας από τα δυσχερή νομικά ζητήματα που έχει δημιουργήσει η εφαρμογή του Ν 4412/2016 στην πράξη, αλλά και από το νομικό κόσμο της χώρας εν γένει.